

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
МИСТЕЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
ХУДОЖНЬОГО МОДЕЛЮВАННЯ
ТА ДИЗАЙНУ ІМ. САЛЬВАДОРА ДАЛІ

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ЗМІСТ,
ТЕХНОЛОГІЇ, МЕНЕДЖМЕНТ**

Збірник наукових праць

Випуск 3

Київ - 2008

УДК 371.134:7.012:93/7

Олена Шевнюк

м. Київ

ІСТОРИКО-МИСТЕЦЬКІ ДИСЦИПЛІНИ В КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДИЗАЙНЕРІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В статті представлені концептуальні ідеї вивчення історико-мистецьких дисциплін в системі професійної підготовки фахівців по дизайну в вищих навчальних закладах, а також викладено теоретико-методологічні основи оволодіння історією костюма в контексті культурологічного підходу.

In the article conceptual principles of study art history disciplines are presented in the system of professional studies of specialists on a design in higher educational establishments, and also metodologic bases of mastering of history of costume are expounded in the compendium of cultural approach.

XX століття увійде в історію цивілізації як доба інформаційно-комунікаційного "вибуху". Розвиток інформаційних технологій викликав зміни у сфері суспільного мислення, впливаючи на динаміку науки, мистецтва, проектно-культури. Сьогодні світ оволодіє з модом візуальних комунікацій, отже, дизайн стає важливим засобом формування соціокультурного середовища. Проте у сучасному світі дизайн виходить за межі візуального проектування предметної сфери, його компетенції розширюються до пошуку ціннісних диференціацій, формування економічних потреб і соціальних мотивів. Він стає глобальним інструментом антропологічного дослідження людської

поведінки, стилю життя, витісняючи соціологію та маркетинг, засоби яких, за результатами останніх досліджень, дають до 98% похибок за показниками продажу того чи іншого товару.

Дизайн сьогодні перестали сприймати як специфічну художню творчість у промисловості, його діяльність регулює соціальну атмосферу суспільства. Сучасний дизайнер покликаний професійно займатися формуванням ідей і концепцій, отже, має концентруватися не тільки на завданнях художніх, але й філософських, соціальних, політичних, культурологічних. Сферою його компетенцій стає взаємодія аналітичної, проектної, експериментально-дослідницької, виробничо-управлінської діяльності.

Загальними вимогами до фахової компетентності спеціаліста з дизайну є знайомство з основними соціокультурними теоріями, здатність аналізувати соціально значущі процеси, володіння етичними і правовими нормами, сучасними науковими засобами пізнання, прийняття принципів екологічного ставлення до навколишнього середовища, оперування інформаційними комп'ютерними технологіями, здатність знаходити нестандартні рішення проєктувальних завдань, готовність до комунікативної взаємодії в колективі, прагнення до постійного саморозвитку і самовдосконалення.

Соціально-гуманітарна компетентність майбутнього дизайнера передбачає наявність уявлення про наукові, філософські, художні, релігійні картини світу, про мотиви, потреби, смисли життя людини, про естетичні цінності, про співвідношення і взаємодію раціонального і ірраціонального, духовного і тілесного, біологічного і соціального, про природу людської психіки, сутність свідомості, про процес художньої творчості, про фактори формування соціологічної сфери особистості та основи

її наукового аналізу, про специфіку масової культури, про базисні цінності соціокультурного середовища особистості, про прикладні та інструментальні аспекти політологічного знання, про закони економічного розвитку на макро- й мікрорівні, про принципи правоохоронного законодавства, про закономірності соціокультурного розвитку, історичні типи культур і їх взаємодію, канони створення художнього образу, місце інтуїції в цьому процесі тощо.

Фахівець з дизайну повинен розуміти роль природничо-наукових дисциплін у гуманітарних дослідженнях, сучасних технологій і біотехнологій, математичного моделювання в статичному аналізі, закони раціонального природовикористання, перспективи створення екологічних технологій, фізіології сприйняття форми і кольору, фізики світла, основ кольориметрії і оптичних властивостей фарб, закономірностей змішування кольорів, специфіки органічних і неорганічних художніх матеріалів.

Загальнопрофесійна компетентність дизайнера полягає у знанні історичного досвіду світового мистецтва, основних закономірностей історико-художнього процесу, основних напрямків мистецтва, специфіки різних видів мистецтва, основ менеджменту та маркетингу в сфері дизайн-проектування, сучасних технологій формоутворення; у володінні вміннями аналізу творів мистецтва, прогнозування розвитку технологій проектування, виконання рисунків, скульптурних та живописних етюдів на основі різних технік, застосування комп'ютерної техніки для рішення композиційних і проектних завдань.

Вимоги до фахової компетентності дизайнера передбачають знання сучасних методів дизайн-проектування, основ інженерних технологій, тектонічних закономірностей формоутворення об'єктів предметного середовища, принципів комбінаторного рішення форми об'єктів про-

ектування; уміння аналізувати об'єкт дизайн-проекту, керувати процесом проектування, застосовувати прийоми конструктивного моделювання, презентувати результати творчої діяльності.

Широкий спектр сучасних вимог до професійної компетентності дизайнера зумовлює тенденцію до орієнтації процесу фахової підготовки на впровадження програмно-цілових методів проектування, сутність яких полягає в розробці дизайн-програм, що відображають різнопланові аспекти проектування, створення та споживання виробів. Це зумовлює необхідність переходу від освіти, центрованої фігурою викладача, до освіти, центрованої самим процесом навчання, який дає студентам самостійно розвивати власний потенціал. У такому випадку статус педагога з дизайну трансформується з позиції того, хто здійснює доступ до фахових знань, до позиції того, хто надихає й орієнтує в індивідуальному творчому пошуку. Отже, в процесі професійної підготовки відбувається відхід від раціонально-технологічних методів проектування і звернення до культурологічного підходу. Артефакти, які раніше використовувалися в межах трансформації форми або стилізації зображення для створення художнього образу, починають ставати основою образного проектування значущих смислів візуальної комунікації. Це вимагає пошуку аналогів проектних образів, застосування методів сценарного моделювання, музейної реконструкції, культурної цитати, запозичення аналогів з інших видів мистецтва тощо. Тим самим суттєво піднімається статус історико-мистецьких дисциплін в процесі фахової підготовки дизайнера.

В контексті вищевикладеного пропонуємо аналіз перспектив, що відкриваються у вивченні історії костюма на засадах культурологічного підходу. Сьогодні мало хто сумнівається в тому, що костюм є мовою суспільного та

професійного статусу, життєвих ролей і досвіду, статевих диференціацій та національних стандартів, особистісно значущих орієнтацій і соціальних стереотипів. Отже, культурологічний підхід, специфіка якого полягає у дослідженні законів породження та трансляції ціннісно-смыслового змісту соціокультурної життєдіяльності людства, є вкрай насущним.

У пропонованій концепції навчального курсу феномен костюма розглядається через фокус виявлення культурних смислів, що утворюються співвіднесенням людини із соціальним і природним оточенням у межах тієї чи іншої національної або історичної системи культурних координат. Предметом дослідження феномена костюма в першу чергу стають соціально значущі смисли, які складаються в реальному історичному просторі та часі й відображають неповторний культурний досвід існування спільноти. Виокремлення в контексті історичної динаміки костюма поліфонії ціннісно значущих смислів буття особистості уможливорює формування цілісного уявлення про культурний континуум і місце в ньому індивіда, відтворення універсального образу світу, складовою якого є предметне середовище існування людини. Такий підхід сприяє відновленню культури в правах природної та єдиної основи освіти, забезпеченню введення в освіту культурного контексту, а отже – виступає одним з потужних факторів реформування сучасного освітнього процесу на засадах гуманізації.

Освоєння феномена костюма як динаміки антропологічних проєктів моди є запорукою формування уявлень майбутніх фахівців про себе як про суб'єктів культурно-історичного процесу, творців культурних цінностей, що дозволить створити внутрішні та зовнішні умови для культурної самореалізації та саморозвитку студентів, формування їх власної культурної самосвідомості.

Це є принципово важливим не тільки для професійного розвитку майбутніх дизайнерів, але й для їх особистої здатності адаптуватись до суперечливих умов сучасного буття, протистояти негативним впливам масового середовища, тобто для становлення особистості в її цілісності.

Отже, курс історії костюма передбачає вирішення цілого комплексу завдань, серед яких слід виокремити:

- введення в систему ціннісних смислів історичних і національних типів одягу та принципів відбору соціально-прийнятних їх культурних форм;
- опанування основними складовими комунікативного досвіду історії костюма як засобу трансляції соціально значущих культурних смислів;
- усвідомлення суб'єктної природи модних процесів як інструменту національно-культурної самоідентифікації особистості, способу її входження в соціальну практику, вільного вибору культуровідповідних стратегій конструювання візуального іміджу для ефективного вирішення особистісних і професійних проблем.

Відповідно до поставлених завдань структура навчального курсу містить теоретичний та історичний компоненти. Перший представляє загальну систему методологічних підходів, принципів і методів пізнання, систематизації та аналізу мистецтва костюма. В ньому подано стислий виклад категоріального апарату історії костюма, основних концептуальних парадигм її вивчення, функцій одягу, процесів його культурогенезу та формування його семіосфери.

Історичний компонент представляє основні соціокультурні феномени костюма, в якості яких досліджується на основі територіально-типологічного підходу одяг Давнього Єгипту, Межиріччя, Греції, Риму, традиційних Індії, Китаю, Японії, арабського Сходу як

своєрідна естафета культурно-цивілізаційних утворень, а на основі послідовно-історичного підходу – логіка розгортання основних форм європейського одягу, домінантою якої стають часові координати розвитку. Дотримання принципів стадійності, полілінійності та цивілізаційної дискретності й унікальності соціокультурного поступу людства дозволяє формувати широку полікультурну ерудованість студентів, цілісність їх світобачення, інтегральний стиль мислення.

Кожен феномен історичного костюма розглядається в навчальному курсі в контексті своєрідної моделі культури з її особливою картиною світу й усвідомленням місця людини в цьому світі. Виявлення домінантної ідеї картини світу дозволяє розкрити систему значень елементів костюма в контексті культури й “очима” культури в рівноцінності з текстами живопису, скульптури, музики, літератури, архітектури, наукових відкриттів і філософських творів. Змістоутворюючим стрижнем пропонованого в навчальному курсі підходу є антропологічний проект моди, який дозволяє людині візуалізувати осмисленні нею основи власного буття. Таке бачення феномена костюма надає йому культурологічної стереоскопічності.

Моніторинг навчальної успішності передбачає тестове оцінювання ступеня володіння студентами термінологічним тезаурусом складного категоріального та понятійного апарату історії костюма та компендіумом персоналій, який дозволяє усвідомити місце відомих дизайнерів у модних процесах. Обов'язковою складовою моніторингу є виконання творчих замальовок історичного костюму, колажу із застосуванням елементів образного костюмного ансамблю, створення авторської ляльки в історичному костюмі. Оволодіння основами створення як народної, так і авторської ляльки набуває особливого значення для професійного становлення дизайнера. Саме в

процесі задумування та виготовлення лялькової іграшки студент розвиває власну емоційну сферу, виховує естетичні смаки та уподобання, стимулює творчий пошук. Освоєння цього різновиду мистецтва базується на його унікальній поліфункціональності – він виконує комунікативну функцію, стаючи засобом спілкування, гносеологічну, забезпечуючи накопичення естетичної інформації, аксіологічну, сприяючи емоційному балансу особистості, праксеологічну, створюючи умови реалізації її креативного потенціалу. Нарешті, оволодіння технологією створення ляльки уможливорює готовність дизайнера до майбутньої професійної діяльності: відомо, що багато професіоналів і любителів відчувають потребу в створенні художніх ляльок – існують салони та арт-студії, працюють майстер-класи, де навчають основам цього мистецтва. Популярними у всьому світі є виставки авторської ляльки.

У процесі практичних занять з історії костюма студенти мають опанувати прийоми створення української клаптикової ляльки, способи виготовлення іграшки з паперу, технологією виконання барельєфної ляльки з солоного тіста, авторської ганчіркової іграшки, оволодіти основами роботи з таким сучасним матеріалом, як паперклеї. Іграшка-лялька, що увібрала в себе могутні соціокультурні надбання тисячолітніх традицій, виступає дієвим фактором інтелектуального, естетичного та творчого розвитку особистості.

Пропонована концепція навчального курсу історії відповідає новітнім вимогам до організаційно-методичного забезпечення якісної освіти у вищій школі в процесах її євроінтеграції, що також відкриває перспективи його застосування в умовах модульно-рейтингової та дистанційної системи навчання.